

I samband med avhandlingsskrivandet, åren efter millenniumskiftet och med fokus på informationsteknologi som ett samhällsfenomen i sig självt, gjorde jag en skriftlig analys av Manuel Castells trilogi om vårt nuvarande informationssamhälle. En kortare version av texten återfinns i min avhandling. Här är nu texten, utifrån manus år 2002, sin helhet:

**Manuell Castells, en professor i sociologi
och samhällsplanering och hans "livsverk" om
Informationsålderns ekonomi, samhälle och kultur**

Manuel Castells och hans trilogi är på drygt 1400 sidor med den sammanhängande titeln *Informationsåldern, ekonomi, samhälle och kultur* i svensk översättning. Verkets tre delar publicerades i svenskspråkig version etappvis år 1999 tom. år 2000 och i engelskspråkig originalversion år 1996 tom. år 2000. Band ett har den fristående titeln: *Nätverkssamhällets framväxt* (1999), band två: *Identitetens makt* (2000) och band tre: *Millenniets slut* (2000) – Daidalos Förlag.

När jag tar del av hans verk finner jag att band/volym tre har både ett mycket intresseväckande förord och en intressant inledning. Castells presenterar där både sig själv, sin forskning och sina forskarvedermödor - så jag tar mig friheten påbörja presentationen och min analys av Manuell Castells tre böcker om ... *informationsåldern* ... på dessa två ställen i band tre. Vi börjar med förordet:

... Denna del (M. Castells 2000 vol 3:11) avslutar tolv års forskning för att utveckla en empiriskt grundad, kulturövergripande, sociologisk teori om informationssamhället. Vid slutet av denna resa, som har präglat och i viss mån pressat musten ur mitt liv, vill jag offentligt uttrycka min tacksamhet till ett antal personer och institutioner vilkas bidrag varit avgörande för fullbordandet av detta trebandsverk. ...

Efter detta författarens tack som i sig självt utgör en "tungt vägande ingång" till hans forskning - förvisso en mäktig samhällsvetenskaplig prestation, men som också enligt författaren har krävt sin tribut i form av ett alltmer sviktande hälsotillstånd - beskriver Manuel Castells poetiskt under rubriken ... **En förändringens tid** ... grunderna/villkoren för vårt nutida och framtida samhälle inför det kommande millenniet:

... Dessutom byter vi bara millennium enligt den gregorianska kalendern i kristendomen, en minoritetsreligion som är dömd att förlora sin dominans i den mångkulturalism som kommer att prägla det tjugoförsta århundradet.

Och ändå är det verkligen en förändringens tid, oavsett hur vår kalender ser ut. Under 1900-talets sista fjärdedel skedde en informationscentrerad teknologisk revolution som omvandlade vårt sätt att tänka, producera, konsumera, handla, administrera, kommunicera, leva, dö, kriga och älska. Det har jorden runt konstitueras en global ekonomi som knyter samman värdefulla människor och aktiviteter, samtidigt som man från nätverken av makt och pengar kopplar bort de personer och territorier som förklaras irrelevanta ur de dominerande intressenas perspektiv. En kultur av verklig virtualitet, uppbyggd kring ett allt interaktivare audiovisuellt universum, har genomsyrat den mentala representationen och kommunikationen överallt och integrerat den kulturella mångfalden i en elektronisk hypertext. Rum och tid, den mänskliga erfarenhetens materiella grunder, har omvandlats när flödesrummet kommit att dominera platsrummet och den tidlösa tiden avlöst industriepokens klocktid. Socialt motstånd mot informationsiseringens och globaliseringens logik, uppbyggt kring primära identiteter, skapar defensiva gemenskaper i namn av Gud, lokalsamhälle, etnicitet eller familj. Samtidigt ifrågasätts så grundläggande sociala institutioner som patriarkat och nationalstat genom kombinerat tryck av å ena sidan globaliseringens pengar och information, å andra sidan identitetens och legitimitetens lokalfästning ... Sovjetkommunismen slut och den kinesiska kommunismens brådstörtade övergång till global kapitalism har

lämnat en ny sorts slankare, styggare kapitalism ensam kvar, slutligen med global räckvidd ...

Castells redogör sedan för hur en otyglad nätverkskapitalism väldigt snabbt både kan inlemma och utestänga olika regionala och lokala grupperingar i ett globalt perspektiv. Vidare, hur den nya formen av global marknadsekonomi/kapitalism ändå har gett en stor ekonomisk tillväxt i olika världsdelar, exempelvis Asien.

Och att samtidigt håller Europa på att försöka förena sina nationella ekonomier, sin politik och kultur i en process vars utgång är ganska oviss ... *så ödet för Europa, liksom för andra delar av världen, är i sista hand är beroende av att man kan lösa de historiska problem som skapas genom övergången till informationalism och skiftet från nationalstat till en ny interaktion mellan nation och stat, i form av nätverksstaten ...*

(M. Castells 2000 vol 3:15ff)

I en tid av förändring när ”allt går globalt och IT”

Castells konstaterar att vi befinner oss i en tid av storskalig förändring och att en mängd olika institutioner i våra samhällen befinner sig i kris, till och med hela världsdelar, inför en samhällelig nyordning där i princip allt ”går globalt och IT”. Den ”nya värld och tillvaro” som vi nu kan börja skönja konturerna av bärs upp av digitalt styrda nätverk och global kommunikation på alla nivåer. Dessa digitala och nätverksbaserade relationer är ganska rationella och funktionsinriktade i Castells version, så länge en grupp, en organisation eller ett företag tillför något som befrämjar nätverket förblir de inlemmade i det. Lika snabbt som processer av inkorporering i ett nätverk kan komma till stånd, lika snabbt kan dock processer av avpollettering äga rum. Det nya som jag ser det, i likhet med Manuel Castells, är främst att snabbheten, effektiviteten och storskaligheten, samt det opersonliga i föregående nämnda processer, eftersom olika former av handhavanden och beslut kan verkställas i princip utan någon reell kontakt

aktörerna emellan i en "nätverkstillvaro". Att befinna sig utanför de digitalt kommunicerbara nätverken, som besitter stora ekonomiska och politiska resurser, blir därmed att befinna sig inom en resursfattig sfär av samhället (M. Castells vol 1.1999:179, vol 3. 2000: 87ff. 161ff).

På makronivå

Castells (vol.1:1999, vol 2 och 3:2000) arbetar i sin forskning huvudsakligen på en makronivå där olika regioner, stater och tom. hela världsdelar utgör viktiga element i hans analys angående hur en ny teknologi både påverkar och formar en ny typ av samhälle, nätverkssamhället.

Han når i sin forskning avseende informationsåldern aldrig riktigt ner till den enskilda människan eget synsätt och det är säkert aldrig hans avsikt. Ändå befinner sig hans analys genomgående i fas med en process initierad av en digitalteknologisk utveckling dvs. en utvecklingscykel bestående av upplösning - förändring – adaption/anpassning på en mängd olika plan i samhället som helt naturligt utövar ett inflytande på den enskilda människan.

I enlighet med Manuel Castells intentioner (vol.1.1999:39, vol.2. 2000:16f, vol.3.2000:17) med sin trilogi om informationsåldern är det möjligt att läsa hans verk som en både öppen och hypotesalstrande process. Med andra ord, en analys över vår samtid som redovisar olika antaganden och på vilka grunder de görs, snarare än att ge "svaren" på olika frågeställningar. Enligt mitt eget synsätt är metoden huvudsakligen bra och kreativ. Att analysera våra nutida "världsordningar" är dock ingen enkel uppgift i enlighet med alla dess inneboende "komplexiteter".

Min uppgift som samhällsvetare och forskare är heller inte att göra Castells trilogi fullvärdigt belyst i all sin detaljrikedom, eftersom den på sina drygt 1400 sidor berör processer av upplösning eller begynnande upplösning och nyordningar inom mängder av olika sfärer av det "globala samhället".

Informationell kapitalism

Manuel Castells redogör för en storskalig process av adaptation, som handlar om hur "kapitalets krafter" besitter en kontinuerlig inneboende strävan efter en ständigt ökad produktivitet och vinst. Vidare, hur den nya formen av digital teknologi samverkar med traditionella värderingar av marknadsekonomisk natur, som i sin tur har resulterat i att vår samtid har fått ett nytt tekno-ekonomiskt system som Castell benämner *informationell kapitalism*. Den är kopplad till kapitalismens expansion och förnyring och i den processen återfinns flera av de beståndsdelar som ...*att öka arbetets och kapitalets produktivitet, globalisera produktion ... teknisk förnyelse och organisatorisk förändring, inriktad på flexibilitet och anpassning ...* där den statliga interaktionen främst blir av understödjande karaktär (M. Castells vol.1. 1999:32).

IT-paradigmet och nätverkslogiken

Vi står därmed inför ett nytt informationsteknologiskt paradigm vars råvara är "information" och den digitalteknologiska apparaturens särdrag är att den både bearbetar samt vidareutvecklar den information, som den tar emot. Information och informationsbearbetning utgör som alltid en viktig del av mänsklig sammansatt aktivitet och IT är nu med och formar förutsättningen för denna aktivitet (M. Castells vol.1.1999:71ff).

Fundamentet för det informationsteknologiska paradigmet är det som Castells benämner *nätverkslogiken*, förmågan att ge struktur till de "till synes" ostrukturerade nätverken med bibehållen dynamik. Med andra ord, att ingå i olika former av nätverk är att ingå i en mycket flexibel process där kombinationsformerna mellan olika former av institutioner, organisationer, eller om man så vill, att "antalet komponenter" och kombinationsformerna dem emellan är oändliga. De digitalt sammansatta "länkningarna" (ibid).

Samma stora kombinationsförmåga utmärker förutsättningarna för hur gammal och ny teknik effektivt samverkar i olika former utav

helheter via datorbaserade nätverk, och där befinner vi oss nu som aktörer i ett komplext och mycket mångfasetterat nätverks-samhälle med global spännvidd (ibid).

Och någon annan väg finns inte att följa nu när "urkraften informationsteknologi" inte längre går att hejda. Den förutvarande ... *industriella ekonomin måste bli informationell och global eller bryta samman* ... sedan tar Castells upp hur det ... *hyper-industriella* ... samhället Sovjetunionen gick under på grund av isolationism och oförmågan att ta till sig det informationella paradigmet (M. Castells 1999:102, vol.3. 2000:22ff).

"Receptet" för det informationella samhället

När M. Castells (vol.1.1999:236) studerar utvecklingen för antalet sysselsatta i G-7 länderna finner han ett mönster, som han länkar till det "informationella samhället". Mönstret utgör samtidigt grunden för ett slags "recept" som ger ett samhälle tillträde till den informationella ekonomin. Här är nu "receptet" med sina tillhörande "ingredienser":

- *jordbrukets utfasning,*
- *den traditionella industrisysselsättningens stadiga tillbakagång,*
- *expansion för både företagsservice och social service, med betoning av kommersiell service i den förra kategorin och hälsovårdsservice i den senare*
- *en växande, jobbskapande diversifiering av serviceverksamheterna,*
- *en snabb ökning av administrativa, fria tekniska jobb,*
- *uppkomsten av ett "manschettproletariat" av kontors och handelsanställda,*
- *en relativt stabil och betydande sysselsättningsandel för detaljhandeln,*
- *en samtidig expansion för högre och lägre nivåer i yrkesstrukturen,*

En successiv relativ uppgradering av yrkesstrukturen, där andelsökningen för de befattningar som kräver högre kvalifikation och utbildning är proportionsvis större än ökningen för de lägre kategorierna (ibid).

och ... Effekten på samhällsstrukturen av en något uppgraderad sysselsättningsstruktur är beroende av institutionernas förmåga att inkorporera arbetets krav i arbetskraften och belöna de arbetande i proportion till deras kvalifikationer ... (ibid) med andra ord en samhällelig villkorlös adaptation till den nuvarande formen av global och intensivt samverkande marknadsekonomi, där vi människor inordnas i den individuellt och kollektivt samverkande form, som är anpassad till den "informationella tidens villkor" gällande såväl produktion som konsumtion.

Sedan placerar Castells (vol.1.1999:236 ff) G7-länderna och västvärlden i ett jämförande perspektiv beroende på hur storskalig "utfasning" av jordbruket och hur stor minskningen av antalet anställda inom den industriella sektorn har varit. Den "överflödiga arbetskraften" fördelas sedan i varierande omfattning mellan olika serviceverksamheter inom G7-ländernas, kapitalförvaltning, finanstjänster, hälso och sjukvård, utbildning och eget företagande etc. I det scenario som Castell ser tydliga tendenser till kommer världens länder alltmer att integreras i användandet av gemensam teknik och i det globala beroende som blir fallet när ekonomiska produktions och konsumtionsmässiga band, via IT, blir gemensamma i realtid.

En "röd tråd" i Castells trilogi

Dock, som en "röd tråd" i sin trilogi avläser Manuel Castells tendenser, komplexa strukturella tillstånd av ekonomisk, social och kognitiv karaktär, i en "öppen analys" där utgången inte alltid behöver bli den som han skisserar, eftersom förutsättningarna hela tiden kan förändras.

I återgivningen av det tidigare nämnda scenario angående G7-ländernas utveckling i det informationsteknologiska samhället skri-

ver han följande, vilket "också förstärker tankegångarna" kring det informationella paradigmet, som han tidigare har förmedlat till läsaren:

... Olika former av koppling till den globala ekonomin beror dessutom inte bara på skilda institutionella miljöer och ekonomiska utvecklingsvägar, utan också på olika statliga åtgärder och företagsstrategier. De observerade trenderna kan således vändas. Om nu åtgärder och strategier kan modifiera blandningen av service och industri i en viss ekonomi innebär detta, att det informationella paradigmets variationer är lika viktiga som dess grundstruktur. Det är ett socialt öppet, politiskt förvaltad paradigm vars viktigaste gemensamma element är tekniskt...

(M.Castells vol.1.1999:238, för likartade former av argumentation där analysen tydligt av läsaren upplevs ingå i en "öppen process" vol.2.2000:325f, vol.3.2000:360ff)

De globala och informationsteknologiska nätverken utgör grunden för den samhällsförändring som Manuel Castells ständigt återkommer till i sin trilogi om informationstidsåldern. Det handlar om flexibilitet, en dynamisk, mänsklig kommunikation som utbyts och ständigt samordnas i nya konstellationer och/eller avpolletteras beroende på aktörernas "mål och medel" inom en mängd olika sfärer i samhället, i nätverkssamhället, det informationella samhället.

Nätverkssamhället, upplösning på alla plan och momentan reorganisering

I volym nummer två (2000) med titeln *Identitetens Makt* åskådliggörs olika former av upplösningen och förändring inom en mängd olika sfärer i samhället - familjen, den sociala rörelsen, klass-tillhörigheten, den egna identiteten, nationalstaten i sin traditionella form etc. Enligt Castells befinner oss för närvarande i en tidsperiod när traditionella samarbetsformer och sociala gemenskaper både är i upplösning och i ständig reorganisering i nya former av alternativa tillhörigheter och samarbetsformer.

Nätverkssamhället i Castells version har ingen given långsiktig form eller social/mental ram som aktörerna befinner sig inom, utan det handlar snarare om att befinna sig i en process av olika kombinationsmöjligheter. Detta fenomen är i sig inget ny mänsklig dimension, men den globala storskaligheten och antal kombinat och utvecklingsmöjligheter i realtid är det nya i Castells teorier om nätverkssamhället (ibid). Och för att något skall kunna förändras krävs det också att det upplöses, ändrar form.

Manuel Castells verk handlar därför i ett perspektiv en utvecklingscykel bestående av upplösning - förändring - adaption, och mitt begrepp **momentan reorganisering** anser jag är ett mycket adekvat uttryck för innebörden av den adaptations-process Manuel Castells genomgående använder sig utav i sin analys. På ett plan handlar det om den ständiga beredskapen att svara upp gentemot förändring. På ett annat plan handlar det om en väldigt dynamiskt och flexibelt tillägnande av olika beståndsdelar i konstruktionen av något helt eller delvis nytt, som i sin tur snabbt kan rekombineras till något annat helt eller delvis nytt för att passa in i sitt specifika sammanhang (ibid).

I Castells trilogi om Informationsåldern är volym ett den del som tydligast definierar det globala nätverkssamhällets karaktärsdrag.

Den andra delen (M.Castells vol.2.2000) ... *Identitetens makt* ... berör just dessa former av upplösning och momentan reorganisering, som en slags latent och ständig beredskap för att exempelvis en identitet och/eller en social organisation snabbt skall kunna utvecklas i en ny riktning (ibid).

Identiteter

Manuel Castells (vol. 2. 2000:21ff) berör tre former av identitet. **Den första**, *Legitimerande identiteter* utgår ifrån olika former av institutioner i ett samhälle, som staten, fackföreningar och andra organisationer som står för olika aspekter av kontinuitet.

Naturligtvis ingår dessa institutioner "också" i olika former av maktrelationer och utövar på så sätt inflytande över ett samhälles medborgare (ibid).

I sammanhanget bör man dock inte glömma bort "maktutövningens" funktionella sida. Då det handlar om betydelsen av att växa upp och fostras in i en ram av kunskap om den sociala och psykologiska sammansatta "spelplan" som kan benämnas samhället, samt hur vi just som medborgare agerar i samhället (ibid), vilket är en kunskap som naturligtvis kan vara av mer eller mindre omedveten natur.

Den andra typen av identitet som Manuel Castells (2000 vol.2 22f) tar upp är *Motståndsidentitet* som står i kontrast till den identitet som utgår ifrån dominerande maktens "institutionaliserade ramar" i ett samhälle. Motståndsidentitet bygger på kollektiv opposition emot normer som upplevs som orättvisa för gruppen ifråga, men det kan också i sin yttersta form innebära processer av konkret utstötning - religiösa fundamentalister, etniska grupperingar och gayrörelser kan utgöra sådana grupperingar i ett samhälle.

Slutligen tar Castells (vol.2.2000:22ff) upp *Projektidentitet* som i mitt tycke är intressant eftersom den delvis omdefinierar aktörerna förståelse av sig själva och eftersträvar en omvandling av hela samhällsstrukturen utifrån dessa aspekter. Exempel på projektbaserad identitet utgörs av feminismen, som nu överskrider den traditionellt kvinnliga oppositionen, vilket är att bevaka sina rättigheter, och nu i stället kämpar för att omvandla den grundstruktur som utgår från patriarkatet.

Kollektiv identitet i nätverkssamhället och kollektivt motstånd

Utgångsläget för nya former av identitetssökande och identitetsökande processer är det civila samhällets upplösning och särdraget för skapande av kollektiv identitet i nätverkssamhället är enligt Manuel Castells (vol.2.2000:25) en form utav projektidentitet, som uppkommer ur kollektivt motstånd.

Genom att definiera "substansen i tre teoretiska behållare" vad som gäller identitet, *Legitimerande identitet*, *Motståndsidentitet* och *Projektidentitet*, samt föreslå hypotesen att ... *subjekten byggs inte längre, om och när de konstrueras, på basis av de civila samhällena, som är i upplösning, utan som förlängning av ett kollektivt motstånd* ... (Castells vol.2.2000:25) skapar Manuel Castells en fungerande "teoretisk motor" som han sedan använder för att i ett flertal fallstudier åskådliggöra processer av kris, upplösning och reorganisering av kollektiv identitet i det nutida nätverkssamhället.

Han ger då samtidigt både oss läsare och sig själv referenspunkter, eftersom en projektbaserad identitet framsprungen ur kollektivt motstånd kan yttra sig på en mängd olika sätt. Emellanåt kan grupperingarna sluta sig inom sig självt i sin lokala form av gemenskap och emellanåt kan dessa ingå i olika allianser med andra grupperingar i nätverkssamhället. Det vill säga, grupper kan fungera mer eller mindre bra i olika samhällen och sammanhang beroende på hur utåtriktade och alliansvilliga dessa grupperingar är till sin karaktär, då det handlar om situationsspecifika projekt.

Utifrån Castells resonemang i vol. 2, år 2000, är vare sig det ena eller det andra - utåtriktad alliansvillighet alternativt en slutenhet inom den egna gemenskapen, stabila och permanenta tillstånd. Dessa båda förhållningssätt behöver heller inte utesluta varandras existens, en "mer eller mindre" sluten gemenskap och alliansvillighet i olika kombinationer är fullt möjligt i det nutida nätverkssamhället.

Från religiös fundamentalism till miljörelser

I sin analys rör sig Castells inom ett brett register av fallstudier, som tar upp allt ifrån islamsk fundamentalism i arabvärlden och kristen fundamentalism i USA till miljörelsen etc. (för dessa exempel se M.Castells vol.2. 2000:26ff, 87ff,125ff). Två av mina favoritcitrat i volym två illustrerar detta resonemang. Först citat nummer ett, som påvisar vad som kan hända när en kraft av motstånd inte kan riktas utåt:

...Att det uppstår projektidentiteter av olika slag är ingen historisk nödvändighet. Det kan mycket väl hända att det kulturella motståndet förblir inneslutet inom gemenskapens gränser. Om så blir fallet, där och när om detta sker, kommer kollektivismen att låta sin latent fundamentalism drabba sina egna komponenter, och därmed inleda en process som kan förvandla gemensamma himlar till himmelska helveten ...

(M.Castells vol.2.2000:81)

Sedan citat nummer två, avseende miljörelsen i egenskap av en mångfasetterad samhällsrörelse som besitter en större potential till kontinuitet i återskapandet av det motsatsförhållande dvs. den polaritet mellan makt och motstånd, än de rörelser, den folkliga mobilisering som industrisamhället knappt förmår att upprätthålla i sitt nuvarande kraftlösa tillstånd:

... Ju mer vi vet, desto mer upplever vi teknikens möjligheter och inser vi den väldiga och farliga klyftan mellan vår höjda produktionskapacitet och vår primitiva, omedvetna och i sista hand destruktiva samhällsorganisation. Detta är den objektiva tråd som alltmer syr ihop olika de sociala revolter, lokala och globala, defensiva och offensiva, problemorienterade och värdeinriktade, som uppstår i omkring miljörelsen. Därmed inte sagt att det har uppstått en ny international av godhjärtade, generösa medborgare. Men ändå. Som visas i denna del håller gamla och nya uppdelningar i klass, genus, etnicitet, religion och territorialitet på att dela upp och underindela frågor, konflikter och projekt. Det betyder emellertid att de embryonala kopplingarna mellan gräsrotsrörelser och symbolorienterade mobiliseringar med inriktning på miljö rättvisa har prägel av alternativa projekt. Dessa projekt antyder ett överskridande av industrisamhällets på krafter tömda sociala rörelser, som under historiskt tillämpliga former kan återskapa den gamla dialektiken mellan makt och motstånd, mellan realpolitik och utopi, mellan cynism och hopp ...

(M.Castells vol.2 .2000:146)

Nationalstatens upplösning, informationell politik och en fortsatt argumentationsanalys

Manuel Castells sätt att bedriva sin analys följer ett regelbundet mönster i hans trilogi om informationsåldern tämligen oberoende av ämnesområdet. Låt oss därför studera hur han närmar sig och analyserar ... *Den informationella politiken och demokratins kris ...*

(Manuel Castells vol.2. 2000:319)

Först definieras krisens natur som i nätverkssamhället utgår ifrån den traditionella nationalstatens upplösning och dess oförmåga att säkerställa den enskilda medborgarens ekonomiska och sociala trygghet:

... Utsuddningen av nationalstatens gränser komplicerar definitionen av medborgarskapet. Frånvaron av en klar plats för politiken tunnar ut den sociala kontrollen och gör de politiska utmaningarna mer utspridda ... Statens växande oförmåga att reglera kapitalflöden och garantera social trygghet minskar dess relevans för den vanliga medborgaren. Betoningen av lokala styrelseorgan ökar avståndet mellan de politiska kontrollmekanismerna och hanteringen av globala problem. Det alltmer annullerande samhällsfördraget mellan kapital, arbete och stat hemförlovar alla för att slåss för sina individuella intressen ...

(M.Castells vol.2.2000:319)

Sedan tar han stöd av en samhällsvetare. I detta fall av en Jean Marie Guehenno och ett kortfattat citat ifrån boken *La fin de la démocratie* , som publicerades 1993:

... Den liberala demokratin byggde på två grundsatser som båda nu ifrågasätts: existensen av en politisk sfär, en plats för social konsensus och allmännytta, och existensen av aktörer med egen kraft, som utövade sina rättigheter och manifesterade sin förmåga redan innan samhället konstitutionerade dem som autonoma

subjekt. I stället för autonoma subjekt har vi nu fått enbart efemära situationer som tjänar som stöd åt provisoriska allianser, understödda av resurser som mobiliseras för varje särskilt tillfälle...

(M.Castells vol.2.2000:320)

Föregående utdrag, som åskådliggör ett samhälleligt tillstånd som huvudsakligen alstrar "situationsspecifika politiska spelplaner", tar Manuel Castells som avstamp för att visa att i nätverkssamhället är politikens och demokratins omvandling mycket omfattande och djupgående. Castells ökar på så sätt dramatiken och tyngden i sin egen argumentation - utifrån det kontinuerliga utgångsläget, att det är informationsteknologin i sin globala och lokala tillämpning som "förhöjer effekten" av föregående förändring i samhället. Det handlar om en form av politisk orienteringen emot användningen av nya medier med IT som drivkraft som leder fram till ännu ett nytt begrepp ... *informationell politik* ... (M.Castells vol.2.2000:320f) samt nedanstående utdrag (s.321):

... Inte så att all politik kan reduceras till bilder ljud eller symbol-manipulering, men utan sådant finns det ingen möjlighet att vinna eller utöva makt. Alla hamnar alltså på samma spelplan, om än inte på samma sätt och i samma syfte ...

Återigen ställs vi inför faktumet, att utanför de elektroniska medierna hamnar aktörerna, även politiker, utanför maktens sfär och förmågan att kunna utöva inflytande ... *utanför mediasfären finns bara politisk marginalitet* ... (ibid).

Manuel Castells har nu förmedlat "**tre nyckelfraser**" som också är bärare av idéer och tankegångar.

Först har vi det nya begreppet och därmed den **första nyckelfrasen** ... *informationell politik* ... som i princip betyder att även den politiska arenan i vårt nutida ett samhälle "går IT", när den alltmer använder sig av digital teknologi i informationsåldern.

Sedan **den andra nyckelfrasen** att ... *alla hamnar alltså på samma spelplan, om än inte på samma sätt och i samma syfte* ... som åskådliggör hur politik och nutidens politiska manifestationer är intimt sammanlänkade med det övriga medieutbudet i vårt samhälle.

Slutligen **den tredje nyckelfrasen** ... *utanför mediesfären finns bara politisk marginalitet* ... som både påvisar betydelsen och beroendet för politiker, politiska partier samt politiska rörelser att befinna sig inom mediesfären i ett samhälle.

I ett flertal fallstudier förstärker och ökar sedan M Castells sedan tyngden av det mönster som han har utkristalliserat, eftersom hans fallstudier ifrån USA, Storbritannien, Ryssland, Spanien, Italien, Japan och Bolivia ständigt återkopplar till innebörden i föregående nyckelfraser. Castells visar även inom detta område, vilket utgör en genomgående strategi i hans analys, på undantag som inte nödvändigtvis behöver följa riktlinjerna som fastställs (vol.2. 2000: 325f):

... Naturligtvis utesluter inte mediapolitiken andra former av politisk aktivitet. Gräsrotskampanjer har demonstrerat sin livskraft under senare år, exemplifierat av den "kristna koalitionen" i Förenta staterna, De gröna i Tyskland och kommunistpartiet i Ryssland. Massmöten och gatudemonstrationer är fortfarande viktiga ritualer i spanska, franska, italienska eller brasilianska politiska kampanjer. Och kandidaterna måste fortfarande resa, visa sig, skaka hand, gå på möten, kyssa bebisar (fast försiktigt), vända sig till studenter, poliser och alla tänkbara etniska grupper (fast inte i Frankrike). Men med undantag av aktiviteter för att stärka valfonden är huvudmålet för dessa olika former av politisk direktkontakt att iscensätta rollfiguren eller budskapet i medierna ...

I detta utdrag är det inte svårt att känna vårt eget samhälle i beskrivandet av media, politiker, massmöten och gatudemonstrationer.

Manuel Castells tar efter detta upp hur den nutida medieteknologin har förändrat politikens roll genom att knyta samman politik med marknadsföring. I olika sammanhang där politiska budskapen skraddarsys för att kunna samverka med opinionsbildningen i realtid - med hjälp av digital teknologi samtidigt som han då förstärker "tyngden" av sin analys avseende det informationella samhället och det informationsteknologiska paradigmet (Castells vol.2.2000:329f).

Ett snabbt flöde av pengar, information och makt det globala i samspel med det lokala

Det snabba flödet av pengar, information och makt i de globala nätverken har förändrat spelreglerna för såväl nationalstaten som dess medborgare. I Castells analys beskrivs hur produktion, konsumtion, lokala verksamheter och institutioner är sammanlänkade i globala nätverk - i ett kontinuerligt flöde av ömsesidigt beroende. Men på ett så mångfasetterat och anpassningsbart sätt, i realtid, att det är möjligt att beskriva det som en strukturell och mänskligt sammansatt samverkan vars villkor snarare bygger på ett tillstånd av heterogenitet än homogenitet dvs. en mångfacetterad form av gemenskap, som huvudsakligen är baserad på just intresset för olika frågor, som olika aktörer driver, som gemensamma nämnare för kommunikation och samarbete, globalt och lokalt (se M. Castells vol.2. 2000:352ff).

Till detta scenario, kommer att vi människor vanligtvis är mycket intresserade av att lösa problematiken som är förknippade med vår egen livscykel, den egna familjen, det lokala samhälle som vi bor och verkar i – exempelvis med barnomsorg, sjukvård, vård av äldre, boende, trafik och närmiljö etc. Och, om staten och dess ledning i praktiken inte har förmågan att "ta tag i" och utveckla nationellt giltiga och hållbara lösningar för denna problematik kanaliseras människor sina politiska krafter till den lokala arenan.

I Castells version (ibid) sker detta på bekostnad av sin nationella motsvarighet och driver fram en lokalpolitisk arena "förvaltd av"

informationsteknologiska möjligheter i nätverkssamhället, vilket kan utläsas i följande citat:

... i många samhällen över hela världen tycks den lokala demokratin blomstra ... åtminstone i relation till den politiska demokratin på nationell nivå. Detta gäller särskilt när regionala och lokala styrelser samarbetar med varandra och när de utsträcker decentraliseringen till grannskapsnivå och medborgerligt deltagande. När elektroniska medel (datorförmedlad kommunikation eller lokala radio- och tevestationer) kan tillfogas för att bredda medborgarnas möjligheter att delta och ge synpunkter (till exempel i Amsterdam eller i Fukuokaprefekturen), bidrar den nya tekniken till ett starkt lokalpolitiskt engagemang ...

(M.Castells vol.2.2000:359)

Demokrati i nätverkssamhället en flexibel verksamhet

Även utövandet av demokrati blir en flexibel och dynamisk verksamhet "stadd i möjlig förändring" i Castells analys. Det lokala, det regionala, kopplat till det globala i olika gränsöverskridande allianser kring angelägna frågeställningar utgör på så sätt en förhoppning om demokratins fortsatta överlevnad samt utveckling:

... Utveckling av symbolpolitik och av politisk mobilisering kring "ickepolitiska" frågor, i elektronisk eller annan form, är den tredje tendensen som skulle kunna medverka till demokratins återuppbyggnad i nätverkssamhället. Humanitära frågor, som de som stöds av Amnesty International, Läkare utan gränser, Greenpeace, Oxfam, Food First och tusentals andra både lokala och globala aktivist- och NGO-grupper världen över, är den informationella politikens starkaste proaktiva och mobiliserade faktorer. Dessa mobiliseringar utvecklas kring frågor som väcker ett brett samförstånd och är inte nödvändigtvis kopplade till ett visst politiskt parti ...

(M.Castells vol.2.2000:361)

Ur föregående perspektiv upplöses demokratin i dess nuvarande partipolitiska form, eller snarare och mer riktigt, kompletteras med en ny dimension av global kommunikation i realtid och med en tillhörande folklig mobilisering i nätverkssamhället.

Efter 1365 sidor text, en viktig fotnot och Manuel Castells ”pluseffekter”

Efter 1365 sidor text, får jag i den tredje delen - Millenniets Slut - ta del av en mycket viktig fotnot i Manuel Castells mäktiga verk om nätverkssamhället. Den åskådliggör den form av ”pluseffekt” som Castells genomgående använder sig utav i hela sin trilogi där delarna, de olika beståndsdelarna tillsammans påverkar helheten.

Med andra ord, helheten är stadd i upplösning och förändring, samhälleligt, institutionellt och socialt, eftersom delarnas påverkan skapar en total effekt även om de enskilda delarna, företeelserna och verksamheterna i sig självt är tämligen traditionella till sin natur. Det är därmed möjligt att tala om att en kausala och samverkande effekter utgör plattformen för i Manuel Castells samhällsanalys.

Jag presenterar nu huvuddelen av fotnoten/pluseffekten i Castells version:

... Jag tror verkligen att det är en ny värld som framträder kring detta millennieskifte. Jag har i bokens tre delar försökt att ge information och idéer till stöd för den utsagan. Chips och datorer är något nytt, allmänt tillgänglig, mobil telekommunikation är något nytt, genmanipulation är något nytt, elektroniskt integrerade, globala finansmarknader som arbetar i realtid är något nytt, en sammanbunden kapitalistisk ekonomi som omsluter hela planeten och inte bara vissa segment är något nytt, en majoritet av de utvecklade ekonomiernas urbana arbetskraft inom kunskaps- och informationsbehandlingen är något nytt, Sovjetväldets fall, kommunismens bortdöende och kalla krigets slut är något nytt, det asiatiska Stillahavsområdets uppstigande till jämbördig part i den globala ekonomin är något nytt, den omfattande utmaningen mot

*patriarkatet är något nytt, den universella medvetenheten om vikten av miljövård är något nytt, och framväxten av ett nätverkssamhälle på basis av flödesrum och tidlös tid är något historiskt nytt. **Men det är inte detta som är min poäng.** Mitt centrala påstående är det egentligen inte spelar någon roll om man tror att någon av dess delar är ny eller ej. Min analys står på egna ben. Detta är vår värld, informationsålderns värld ...*

(M.Castells vol.3 .2000:380)

Och i min egen version där jag åskådliggör "pluseffekten" utifrån föregående text:

Datorer och digital mikroteknologi + Allmänt tillgänglig mobil telekommunikation + Genmanipulation + Elektroniskt integrerade globala finansmarknader som arbetar i realtid + En globalt sammanbunden kapitalistisk ekonomi + En majoritet av de utvecklade ekonomiernas urbana arbetskraft är sysselsatta inom kunskaps- och informationsbehandling + Sovjetväldets fall + Kommunismens bortdöende + Det kalla krigets slut + Delar av Asien som jämbördig part i den globala ekonomin + Utmaningen emot patriarkatet + En allmän medvetenhet om betydelsen av miljövård + Tidlös tid i ett globalt nätverkssamhälle = Informationsålderns värld och nätverkssamhället + **Castells "så här är det bara" faktorn, vare vi vill se det eller ej, här är vi nu.**

Förvisso, i en värld bestående av "nätverk och pluseffekter" skapas något nytt, vare sig vi vill tro det eller ej. Dock ingår forskaren och vetenskapsmannen Manuel Castells texter "också" i vårt berättande, som en manifestation av globaliseringen i nära samverkan med det framväxande och alltmer "uppsnabbade" informationssamhället...